

УДК 006.034(477):633.1/.31

Г.Д.ГУМЕНЮК, д-р с-г наук, професор кафедри стандартизації та сертифікації с-г продукції,
Ю.В.СЛИВА, канд. техн. наук, доцент кафедри стандартизації та сертифікації с-г продукції
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

НОРМАТИВНА БАЗА УКРАЇНИ НА ЗЕРНОВІ, БОБОВІ КУЛЬТУРИ, ПРОДУКТИ ЇХ ПЕРЕРОБЛЕННЯ ТА ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ

У даній статті проаналізовано сучасний стан стандартизації на зернові, бобові культури та продукти їх перероблення і рівень гармонізації стандартів на зазначені види продукції з міжнародними стандартами. Крім того, згідно вимог СОР вивчено стан гармонізації нормативних документів щодо методів контролю показників якості та безпеки для визначеного виду продукції.

Ключові слова: нормативна база, зернові, бобові, продукти переробки, міжнародні стандарти, рівень гармонізації.

The actual standards DSTU, GOST, GSTU, SOU, TUU on cereals, bob and the products of their treatment are reviewed in article. The level of harmonization with international standards is indentified, ISO, EN, CAC, EEC UNO the standards are also examined. Ways are certain and the methods of perfection of national normative base are offered in the marked sphere.

Keywords: regulatory framework, cereals, pulses, food processing, international standards, the level of harmonization.

Вимоги чинних в Україні стандартів на зерно і зернопродукти дещо відстають від міжнародних вимог, оскільки до цього часу чинними є значна кількість міждержавних стандартів (ГОСТ), які, в основному, були розроблені ще в 70-80 роках минулого століття.

Україна входить в п'ятірку держав світу, які є лідерами-експортерами зерна і зернопродуктів на світовий ринок.

Світова організація торгівлі (СОТ), членом якої є і Україна, вимагає, щоб продукція, яка надходить на світовий ринок, відповідала вимогам міжнародних стандартів, що дозволяє забезпечити конкурентоспроможність продукції та не створює технічні бар'єри в торгівлі.

Згідно Закону України «Про стандартизацію» (2001р.) одним із принципів державної політики у сфері стандартизації є пріоритетність впровадження міжнародних стандартів.

Для вибору пріоритетних напрямів в удосконаленні нормативної бази нами було поставлено за мету вивчити сучасний стан стандартизації зерна і зерно продуктів та рівень гармонізації стандартів з міжнародними.

Матеріалами для вивчення слугували: каталоги нормативних документів чинних в Україні, переліки стандартів Міжнародної організації стандартизації (ISO), Європейської організації стандартизації (CEN), Комісії Кодекс Аліментаріус (CAC) та Європейської Економічної Комісії ООН (ЄЕК ООН). Вивчали стандарти ДСТУ, ГСТУ, СОУ, ISO, EN, CAC, ЄЕК ООН чинні станом на 01.01.2010 р., а ГОСТ та ТУУ станом на 01.01.2009 р. [1-7].

Аналізу підлягали ДСТУ, ГОСТ, ГСТУ, СОУ та ТУУ. На зернові, бобові та продукти їх переробки чинними в Україні є 352 стандарти (табл. 1).

Із цієї кількості стандартів на продукцію припадає 47,7%, на методи контролю показників якості і безпеки – 47,5% та на інші об'єкти стандартизації – 4,8%.

Таблиця 1

Загальна кількість стандартів на зернові, бобові та продукти їх переробки чинних в Україні

Вид продукції	ДСТУ	ГОСТ	Разом
Зернові, бобові культури та продукти їх переробки	153	199	352

Характеризуючи сучасний стан стандартизації в цій галузі необхідно відмітити як недолік, що більше половини (56,5%) чинних нормативних документів в Україні складають ГОСТи. До цього часу чинними є 16 РСТ УРСР, які прирівняні до національних, розроблені на хлібобулочні і кондитерські (борошняні) вироби та складають 21,3% від загальної кількості національних стандартів на продукцію.

ГОСТи і РСТ УРСР розроблені в 70-80 роках минулого століття, а в 90-х роках їх чинність була пролонгована. Зрозуміло, що зазначені нормативні документи потребують детального перегляду та вивчення доцільності їх подальшого використання в Україні з урахуванням вимог та умов сьогодення.

Позитивним є те, що в останні роки (2006-2009 рр.) було розроблено і надано чинності 70% нормативних документів від загальної кількості ДСТУ на продукцію та методи контролю. Зокрема, майже на всі зернові і бобові культури розроблені національні стандарти і скасовано на території України чинність ГОСТів на ці культури.

Держспоживстандартом України прийнята програма, згідно якої в найближчий період всі ГОСТи, розроблені до 1992 р. будуть переглянуті з метою визначення доцільності їх застосування в Україні.

Вивчено стан гармонізації національних і міждержавних стандартів на продукцію, методи контролю та інші об'єкти стандартизації (вимоги щодо транспортування, зберігання, охорони довкілля тощо). Результати приведено в табл. 2.

В результаті проведеного аналізу встановлено, що стандарти на продукцію, як ДСТУ, так і ГОСТ не

Таблиця 2

Стан гармонізації національних та міждержавних стандартів на зерно та зернопродукти з міжнародними

Вид стандартів	Продукція			Методи контролю			Інші стандарти			Загальний рівень гармонізації, %
	всього	в т.ч. гармонізованих	%	всього	в т.ч. гармонізованих	%	всього	в т.ч. гармонізованих	%	
ДСТУ	75	-	-	68	56	82,3	10	-	-	36,6
ГОСТ	93	-	-	99	23	23,2	7	1	14,3	12,1
Всього:	168	-	-	167	79	47,3	17	1	5,9	22,7

гармонізовані. Це пояснюється тим, що міжнародних стандартів на продукцію дуже мало, а на харчову продукцію зовсім немає, бо це продукція, яка виготовляється в кожній країні за своєю технологією, рецептурою, з використанням вітчизняної сировини. Тому вимоги стандартів на харчову продукцію не створюють технічні бар'єри в торгівлі, оскільки їх можна врегулювати угодами (контрактами). Створюють технічні бар'єри в торгівлі, в основному, максимально допустимі рівні показників безпеки та методи їх контролю. Саме ці стандарти потребують гармонізації.

Стандартів на методи контролю чинних в Україні – 167, в т.ч. ДСТУ – 68, ГОСТ – 99, що складає 47,8 % від загальної кількості стандартів. Встановлено, що рівень гармонізації ДСТУ на методи контролю зерна і продуктів переробки – 82,3%, а це свідчить про те, що ДСТУ, яким надається чинність в Україні відповідають міжнародним вимогам.

Рівень гармонізації ГОСТів на методи контролю значно нижчий і становить 23,2%, а в середньому – 12,1%. Це можна пояснити тим, що ГОСТи були розроблені в 70-80 -ті роки минулого століття, а в той час ця проблема не стояла так гостро.

Крім цих стандартів на зерно та продукти його перероблення розроблено також 1637 Технічних умов України (ТУУ), 27 галузевих стандартів (ГСТУ) та стандартів організацій (СОУ) (табл. 3).

Таблиця 3

Кількість технічних умов, галузевих стандартів та стандартів організацій

Назва продукції	ТУУ	ГСТУ і СОУ
Зернові, бобові та продукти їх перероблення	1637	27

Звичайно, є ГСТУ і СОУ та ТУУ на нову оригінальну продукцію, яка виготовляється за новими технологіями, але більшість з них на продукцію, яка не витримує вимог стандартів і виготовляється з погіршеними показниками якості. Тому виникає доречне питання: «Чи не занадто великий асортимент «оригінальної» продукції?».

Проаналізовано також, станом на 01.01.2010 рік, кількість чинних стандартів Міжнародної організації зі стандартизації (ISO). Таких стандартів на зернові, бобові та продукти їх переробки виявлено 57, а саме: на продукцію – 3, методи контролю – 47, на інші об'єкти – 7. Із 57 стандартів чин-

них в ISO гармонізовано в Україні 33, із них 4 стандарти переглянуто та замінено на нові редакції, залишилися не гармонізованими 24 стандарти.

Стандарти ISO на продукцію складають 5,3%, на методи контролю – 82,4%, на інші об'єкти – 12,3%. Отже із представлених даних видно, що основна кількість стандартів розроблена на методи контролю показників якості і безпеки продукції.

Європейських стандартів (EN) на методи контролю є 22, в тому числі 17 з них це стандарти, гармонізовані з міжнародними та прийняті в Україні як національні.

Крім стандартів ISO та EN вивчено також нормативну базу Комісії Кодекс Аліментаріус (CAC). Кодекс Аліментаріус, що означає латинською мовою «Законодавство про харчові продукти» або «Звід правил і норм на харчові продукти» це збірник міжнародно схвалених стандартів на харчові продукти, які спрямовані на захист здоров'я споживачів і гарантування чесної практики в торгівлі. Кодекс Аліментаріус містить стандарти на всі основні види харчових продуктів та напівфабрикатів, які призначені для постачання споживачу.

Стандарти та інші нормативні документи CAC є рекомендованими ФАО/ВООЗ для урядів держав і є цінними саме з цього погляду, але вони набувають чинності в країні після їх гармонізації.

В стандартах CAC встановлено вимоги до безпеки продукції, гігієнічні та санітарні вимоги до підприємств харчової промисловості, встановлені МДР показників безпеки, зокрема пестицидів, гормональних препаратів та інших лікувальних засобів в продукції, методи контролю, вимоги до продукції (свіжі овочі, фрукти, молоко, м'ясо, приправи, харчові добавки тощо.) Велика кількість в цій організації настанов (55), щодо пакування, маркування, заморожування продукції, вимоги щодо органічної продукції тощо. Є також Настанови щодо оцінки ризиків у харчових продуктах та розроблення елементів аналізу небезпечних чинників у відповідності з Концепцією НАССР.

Комісія Кодекс Аліментаріус оперативно реагує на актуальні питання виробництва якісної і безпечної харчової продукції широкого асортименту. У відповідності з Угодою про технічні бар'єри в торгівлі стандарти CAC є визнаними СОТ.

На жаль, в Україні стандарти CAC тільки починають гармонізовувати, а набули чинності всього 3 стандарти.

Є ще цілий ряд вузькоспеціалізованих міжнародних організацій (по зерну, молоку, оліям, винограду, органічному виробництву, захисту рослин тощо), стандарти яких також представляють інтерес.

Наприклад, Міжнародна конвенція із захисту рослин (IPPC) розробляє стандарти, настанови і рекомендації для забезпечення міжнародної гармонізації фітосанітарних заходів з метою сприяння торгівлі та усунення використання невинуватених заходів, як технічних бар'єрів в торгівлі.

Основними об'єктами стандартів, настанов та рекомендацій цієї організації є: словник термінів щодо фітосанітарних заходів; методи визначення зараження рослин паразитами; настанови щодо принципів карантину рослин при міжнародній торгівлі; аналізу ризиків зараження рослин паразитами; видачі фітосанітарних сертифікатів; імпорт продукції тощо.

Міжнародна наукова і технологічна асоціація злаків (ICC) також розробляє визнані на світовому рівні стандарти, щодо відбору проб зерна та продуктів переробки, методів випробування, впровадження наукових та практичних досягнень щодо технологій вирощування зерна.

Всі вищенаведені організації співпрацюють з ISO, CEN, CAC та іншими організаціями і нерідко їх стандарти стають міжнародними.

ВИСНОВКИ

1. Аналіз сучасного стану стандартизації зернових, бобових та продуктів їх перероблення свідчить про те, що в Україні чинними є 153 ДСТУ та 199 ГОСТ. ГОСТи потребують детального вивчення на предмет доцільності подальшого їх використання в Україні. Рівень гармонізації їх з міжнародними низький і становить на методи контролю показників якості і безпеки – 23,2%, а в середньому – 12,1%.

2. Рівень гармонізації національних стандартів (ДСТУ) з міжнародними на методи контролю – 82,3%, на продукцію та інші об'єкти не гармонізували, а в середньому – 36,6%. Позитивним є відносно високий рівень гармонізації стандартів на методи

контролю, так як це саме ті стандарти, які призначені для усунення технічних бар'єрів в торгівлі, оскільки оцінювання продукції за показниками якості і безпеки повинно здійснюватись за міжнародними вимогами, що і є однією із основних вимог Світової організації торгівлі.

3. Для удосконалення стандартизації зернових, бобових та продуктів їх перероблення необхідно:

– переглянути чинні в Україні гармонізовані стандарти, оскільки деякі із міжнародних стандартів, які були прийняті як національні в минулі роки, уже скасовано і замінено новими;

– із нині чинних стандартів ISO обрати ще не гармонізовані, таких є 24, і вивчити доцільність їх прийняття як національних;

– переглянути та обрати для впровадження в Україні стандарти Комісії Кодекс Аліментаріус (CAC), Міжнародної конвенції захисту рослин (IPPC), Міжнародної наукової та технологічної асоціації злаків (ICC) які визнані на міжнародному рівні (стандарти, рекомендації, настанови щодо гігієнічних та санітарних вимог, методи контролю, словники термінів, методи боротьби зі шкідниками, технології вирощування зерна тощо);

– постійно відслідковувати прийняття нових та скасування старих стандартів міжнародних організацій і вирішувати доцільність їх використання в Україні;

– при плануванні розроблення національних стандартів пріоритетність надавати впровадженню міжнародних та регіональних, оскільки процедура розроблення гармонізованих стандартів значно простіша та розроблення такого стандарту в 2-3 рази дешевше ніж розроблення національного стандарту.

4. Впровадження в Україні міжнародних стандартів підвищить рівень нормативної бази в цій галузі та, відповідно, і конкурентоспроможність зернових, бобових і продуктів їх перероблення на зовнішньому та внутрішньому ринках.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Каталог нормативних документів, 2010. – К.: ДП «УкрНДНЦ». – Т. 1, Кн. 2 – 305 с., – Т. 3, – 384 с.
2. Міждержавні стандарти: Показчик 2008 – К.: ДП «УкрНДНЦ», 2008 – Т. 1, Кн. 2 – 301 с.
3. Перелік європейських стандартів // [Електронний ресурс]: - Режим доступу: www.esearch.cen.eu/extended_Search.aspx
4. Перелік міжнародних стандартів // [Електронний ресурс]: - Режим доступу: www.iso.org/iso/iso_catalogue.htm
5. Перелік нормативних документів Комісії Кодекс Аліментаріус // [Електронний ресурс]: - Режим доступу: www.codexalimentarius.net/web/standard_list.jsp
6. Перелік нормативних документів Європейської Економічної Комісії ООН // [Електронний ресурс]: - Режим доступу: www.enece.org/trade/agr/info/accept/htm
7. Продукція, яка виготовляється за технічними умовами України. 2009. – К.: Університ. вид-во «Пульсари», в 7-ми томах, Т. 1 – 282 с., Т. 2 – 283 с., Т. 3 – 283 с., Т. 4 – 274 с., Т. 5 – 278 с., Т. 6 – 287 с., Т. 7 – 283 с.

Поступила 09.2011

Адрес для переписки:

ул. Канатная, 112, г. Одеса, 65039

